

ШОТА РУСТАВЕЛІ. ВИТЯЗЬ У ТИГРОВІЙ ШКУРІ

Про те, як Автанділ шукав Таріела

Мудрий Езрос в "Діюносі" свідчить так про людські долі:
"Годні жалощів троянди, вкриті інесм, схололі".
Годен жалощів і витязь, поставніший від тополі,
Що вітчизну залишає, самотою їде в полі.

Автанділ промчав те поле за чотири перегони,
В край чужий в'їздить, минає він Аравії кордони;
З Тінатін розставшись, в тузі серце витязя холоне:
"Був би з нею — не ридав би, на життя б не слав прокльони".

Вкрив засніжену троянду завірюхи дикий шал.
Часом він аж смерті прагнув і, виймаючи кинджал,
Говорив: "Цей світ встромляє в серце сотні лютих жал.
Занедбав я у печалі арфу, ліру і кімвал".

І його троянда в'яла, вже ясних не знавши днів.
Серцю мовив: "Будь терпляче!" — так себе і бадьорив;
Безліч міст чужих проїхав, бачив безліч всяких див,
З ким стрівався по дорозі — з тими дружньо говорив.

Він ридав,— і геть у море сльози лялись звідсіля;
Був кулак — за узголов'я, ложем — камінь та земля.
Мовив: "Люба, я до тебе серцем лину іздаля,
Бо мене і смерть за тебе не страшить, а звеселя".

Він по всій землі проїхав, край одвідав не один,
Звідав всі шляхи під небом до чудних чужих країн,
Та про зниклого тужливця не почув ніде новин.
Без трьох місяців три роки вже пробув у мандрах він.

Він побачив край суворий, край страшного здичавіння.
Місяць їхав там, не стрівши ані жодного створіння.
І Рамін та Віса навіть не страждали так з тужіння,-
Все ж до любої своєї цілоденно слав моління.

Він добрався до верхівлі височезних диких гір,-
Перед ним розкрились доли, на сім день ходьби завшир.

Під горою бігла річка, між бескед крутивши вир,
І з обох боків до неї підступив похмурий бір.

Сівши там, лічив він, скільки день до строку вже пройшло,-
Зо два місяці лишилось. Тож смутив своє чоло.
"Раптом все змарніє діло!" — страшно й здумати було.
Хто родитись вдруге може? Хто добром оберне зло?

Зупинивсь і думу думав він, страждаючи з одчаю:
"Повертати? Та невже я стільки років марно згаю?
Чим красуню сонцелику я порадувати маю,
Якщо зниклого тужливця так ніде й не розшукаю?"

Не вернуса,— скільки мушу змарнувати днів і літ,
Щоб побачити бодай би дивного тужливця слід?
Строк кінчиться,— і сльозами Шермадін залле свій вид,
До царя піде і скаже, що покинув я цей світ.

Як просив я, він розкаже, що кінець прийшов мені,-
Гірко це їм буде чути, прийдуть їм тужливі дні.
Як тоді живим вернути з мандрювань по чужині?"
Плачучи, він так міркує, думи зважає сумні.

"Справедливості твоєї чом я, боже, не зазнаю?
Чом в нічев'я обертаєш блуканину цю безкраю?
Радість вигнавши із серця, дав гніздитись там одчаю.
Не посохнути ніколи сліз невпинному ручаю!"

Він сказав: "Найкраща рада — це терпіння ненастанне.
Геть загибель передчасну! — тож і серце хай не в'яне.
Я без бога не здолаю діло виконать жадане.
Те, що має бути,— буде; що судилося — те стане".

Він сказав: "Померти ліпше, як життя в ганьбі тягти!
Повернувшись з мандрів, стрінеш Тінатін прекрасну ти,-
Що відкажеш, як спитає, чом його не зміг знайти?"
В думках цих пішов над лісом крізь дрягву й очерети.

"Я зустрів усе живуще, всі країни перейшов,
Та ніде не бачив левня навіть сліду підошов;
Правду кажуть, що не витязь — див тоді нас поборов!

Годі плакати даремно, марно лити сльози й кров!"

Автанділ до гір лісистих перебрався крізь потік,
їхав чвалом і вслухався у тужливий шум осик.
Він зморився, бездоріжжям не один блукавши рік,
І вже вкрила чорна прорість кришталеве поле щік.

Він рішив назад вертати, й сльози стигли на обличчі,
В даль вдивлявся, путі шукавши на долиннім межиріччі,
Місяць жодної людини не побачивши у вічі;
Дикий звір блукав у хащах, - не стріляв із лука дичі.

Автанділ і сам здичавів, горе змучило сірому,
Та, як брентий син Адама, голод він одчув і втому.
Звіра вбив він. Так влучати не щастило і Ростому!
Взяв кресало й на галяві склав багаття з бурелому.

Скакуна пустивши пастись, м'ясо пік, підклавши хмизу.
Раптом бачить: мчать до нього шість комонників ізнизу.
«Це – розбійники! – подумав. – Тут привілля лиш харцизу!
В цих місцях кому бувати, як не злому горлорізу?»

Лука взявши, він подався їм назустріч у завзятті.
Юнака блідого везли два мужчини бородаті, -
В нього кров текла по лобі, скроні раною розтяті;
Він конав уже – й ридали невтоленно провозаті.

Витязь крикнув: "Стійте, люди! Ви вертаєте з розбою?"
Відповіли: "Заспокойся! Зжальсь над долею лихою!
Поможи нам,— не поможеш, то проймися й ти журбою,
Сівши з нами, зарідавши і зарісши бородою".

Автанділу розповіли — і слова їх мчали в леті,-
Про своє життя, про лихо і дістали рани де ті:
"Ми утрюх брати. І кожен — володар на рівній треті
Міста дужого й значного в славних землях, в Хатаеті.

Чули ми, що добрі лови в цих місцях. Тож підготовчі
Закінчивши справи, вийшли, а за нами — військо й ловчі.
Місяць нищили тут зграї і оленячі, і вовчі,
На полях, на скелях, в пущі наточили крові й жовчі.

Ми, брати, в ділах ловецьких всіх стрільців перемогли,
Стали втрюх тоді змагатись і сваритись почали.
"Так, як я, ніхто не вміє слати бистрої стріли!" —
Кожен з нас пишався. Правди ж розпізнати не могли.

От сьогодні, відіславши ловчих з ворохами шкір,
Ми собі сказали: "Нумо, кінчимо в змаганні спір.
Тут лишившись, позмагаймось, в кого ліпший стріл та зір!
Будем бить не те, що вкажуть, а як сам наскочить звір".

Трьох лишили зброєносців, щоб слугу мав кожен брат,
Решті ж — війську та мисливцям — наказали йти назад.
Полювали по узгір'ях, на полях, між круч і гряд,
Жоден птах од нас не скрився, звіра клали взапопад.

Раптом тут з'явився витязь. Вид його вгорнула мла,
Кінь під ним — Мерані чорний, перло блискало сідла;
Шкуру тигрову накинув він на плечі й круг чола.
Жодна мрія отакої красоти ще не сягла.

Ми дивилися і сліпли, тільки зір його сяйне,
І казали: "Як не з неба,— значить, сонце він земне",
І схотіли захопити те видіння осяйне,-
От і стогнемо віднині, долю кожен з нас клене.

Я, найстарший, того левня попросив мені віддять,
Похвалив коня середній, румакову масть і стать,
Захотів лише молодший в герці лицаря здолать,-
Так погодившись, до нього ми наблизились на п'ядь.

Губи левня, як троянди, прикрашали блиск алмазу,-
Він в замисленості гордій нас оглянув, і відразу
Ми в очах його узріли і зневагу, і відразу.
Вчувши крик, провів рукою по бичу-залізів'язу.

Наймолодшого пустили, най би сам устряв до січі.
Той, на витязя помчавши, "Стій-но! Стій-но!" — крикнув двічі.
За меча не взявся витязь. Ми спинились на узбіччі.
Раптом — бич упав на брата, кров скипіла на обличчі.

Брату голову розкрояв канчука єдиним змахом,
Повалив у прах зухвальця, кров його змішавши з прахом,
Кинув долі, наче трупа, нам, завмерлим бідолахам;
Сам же, гордий і суворий, вільно далі їхав шляхом.

Тихо, повагом поїхав у тигринім убранні...
"Он, поглянь,— неначе сонце, витязь їде на коні!" —
Показали Автанділу подорожники сумні:
Там виднівся чорний огир проти сонця вдалині.

Снігом сліз уже не крилась Автанділова щока —
Недарма забрали мандри стільки сил в мандрівника!
Бо коли людина знайде те, чого вона шука,-
Забувається все горе, туга гоїться тяжка.

Він сказав: "Братове! В мандрах я по різних землях був,
Того витязя шукавши, батьківщину занебув,-
Лиш од вас почув я звістку, що ніде досіль не чув!
Хай вам дасть Господь ласкавий, щоб ваш розпач проминув.

Бог втолив мені сьогодні всі бажання і труди,-
Хай і вашому ж він брату дасть рятунок із біди!"
Показавши свій притулок, їм сказав: "Ідіть туди,
І самі спочиньте, й брата покладіте край води".

Це сказавши, витязь рушив, залишив понурий люд.
Мчав конем, летів, неначе сокіл, звільнений від пут.
Як назустріч сонцю місяць, вгору гнався він отут,
Пригасало в нього в грудях полум'я скорбот і смут.

Їдучи, майбутню зустріч він обдумував помалу:
"Може слово нерозважне лиш піддать шаленцю шалу!
Мудрий мусить в кожній справі обмірковувать ухвалу,
Не втрачати супокою, постанову мати стали.

Шаленіючи в нестямі, розлютившись божевільно,
Він нікого не пускає підійти до себе щільно,
Тож і наша зустріч боєм закінчиться неухильно,-
Хтось із нас тоді поляже". Отже, він ховався пильно

І казав: "Невже даремно я терпів такі тортури?"

Пристановище на світі єсть у кожної натури,-
Хай же десь до свого схову скаче витязь цей похмурий,
Та знайду я шлях до нього крізь які завгодно мури..."

Так блукали манівцями, мандрували дві доби,
Заморились, зголодніли, потомилися з ходьби,
Без угаву й відпочинку йшли на гори та горби,
На поля з очей ронили сльози розпачу й журби.

Вдень ішли й прийшли надвечір до крутих стрімких бескед.
В них були печери, в прірві ж поринала річка в лет,
Над рікою став стіною тьмочисленний очерет,
І дерева височезні нахилялися вперед.

Перебрівши річку, витязь простував крізь верболіз.
Автанділ, коня припнувши, сам на дерево поліз
І, з найвищої гілляки пильно глянувши униз,
Бачив: витязь до печери йшов, ллючи потоки сліз.

Лицар, вбраний в шкуру тигра, чагарі рясні продер.
В чорне хутро заповита, вийшла дівчина з печер,
Гірко плачучи, спинилась, стогін на вустах завмер.
Підійшов до неї витязь, пригорнув її тепер.

Він сказав: "Асмато, сестро! Всі мости упали в море!
Не змогли знайти ми тої, що за неї терпим горе!"
Бив себе у груди й слізьми вкрив лице своє прозоре,
Обіймав зомлілу діву, мов дитя кохане й хворе.

На собі волосся рвали, аж стемніла темінь гаю.
Обіймалися обоє, пригорталися без краю.
Не було риданням їхнім ні спочинку, ні розмаю.
Автанділ здаля дивився й дивувався з їх одчаю.

Діва першою притихла, вгамувавши в серці біль.
Завела коня в печеру, внісши трав туди й пахіль;
Зброю лицаря забрала, знявши з нього без зусиль,
А тоді ввійшли в печеру й не виходили звідтіль.

Як дізнатись Автанділу, що їм душу так пекло?
Вийшла діва, вбрана в хутро, вже як зовсім розсвіло,

Привела коня й серпанком втерла огирю чоло,
Внесла тихо, щоб не брязнуть, зброю витязя й сідло.

Витязь той, напевне, довго не затримувавсь ніде.
Плаче дівчина й руками б'є у лоно молоде,
Бо прощається вже витязь, на коня сідять іде.
Спохмурніло, стуманіло личко дівчини бліде.

Автанділ дививсь на левня, на красу просвітних рис,-
В нього гарні чорні вуса, бородою ж не заріс.
Автанділ чув пах алое, що вітрець йому приніс.
Для красуня вбити лева, як для лева — вбити кіз.

Лицар рушив звідти. Слалась перед ним стара дорога,
Де за хащами долина починалася розлога.
Автанділ дививсь на левня, заховавшись якомога,
І казав: "Чудесно справу розв'язала ласка бога.

Чи Господь ласкавий міг би ліпшу ще створить нагоду?
Полоню я діву й змушу все життя їх з віку, з роду
Розказати, а натомість і свою повім пригоду.
Так і битви з ним уникну, й подолаю перешкоду".

Злізши з дерева, коня він одв'язав і з'їхав з кручі
До печери. Навстіж двері розчинилися рипучі,
Звідти виринула діва, сльози ронячи пекучі,
Бо гадала, що вернувся той красунь, кристал сліпучий.

Як узріла незнайомця, заметалась, скільки сил,
І побігла, щоб схватись десь поміж дерев і брил.
Та схопив, немов куріпку, тую діву Автанділ,
Тільки лементом дівочим залунав охресний діл.

Але діва не скорилась,— люттю зір її пала.
Затремтіла, мов куріпка в гострих пазурах орла,
Все якогось Таріела звала, руки простягла.
Автанділ уклінно клявся, що не вчинить діві зла.

"Я — людина, син Адама,— він казав їй,— помовчи!
Бачив я бліді фіалки і троянду у плачі,
Розкажи мені про того, з хутром тигра на плечі.

Лиха я не заподію! Не виснажуйсь кричачи".

Діва мовила розважно, хоч і сліз ще є сліди:

"Як шаленець ти — отямся, не шалений — відійди!

Просиш розказать причину горя нашого й біди?

Ні, на розповідь одверту не надійся і не жди".

Так сказала: "Нащо, левню, ці благання шлеш мені?

Є діла, що їх не спише і перо, й слова земні.

"Розкажи" — ти раз промовиш, відповім сто раз я: "Ні!"

Ліпший сміх, ніж плач, та нині я волю дні сумні".

"Ти не знаєш, діво, скільки я зазнав пригод і бід,

Як я, витязя шукавши, обійшов даремно світ.

От знайшов тебе! І хоч би я тобі навіки збрид,

Не пуцу, аж доки правди не розкажеш ти як слід".

Діва мовить: "Де ти взявся? Хто ж бо я і хто ж бо ти?

Відійшло від мене сонце і не може допомгти!

Відповім тобі я просто — нащо мову цю тягти? —

Що б не діяв ти зі мною, не доб'єшся до мети!"

Знову він її благає, зарошає слізьми вії,

Та, нічого не добившись, знемагає в безнадії.

Очі враз стають криваві, серце прагне злої дії,-

Він схопив її за коси і ножа притис до шиї.

Крикнув їй: "Тебе звільнити? Відпустить тебе у пуцу?

О, невже ти прирікаєш на печаль мене ще дужчу?

Я до тебе й не торкнуся, як розкажеш правду суцу,

А як ні,— хай бог карає, та я вб'ю тебе, вмирущу!"

"Ти обрав поганий засіб тайну звідати чудову:

Як не вб'єш мене,— так само далі житиму я знову,

І тоді навіщо маю довірять твоєму слову?

А заб'єш,— як розпитаєш ти померлу, безголову?"

Знову каже: "Звідки й хто ти? Наша бесіда пуста!

Мій живий язик ніколи тайн не викриє спроста!

Вбить мене тебе я змушу — воля це моя і мста.

Розірви ж мене, як нищать непотрібного листа.

Я померти не боюся, хай приходить смерть хутчій,-
Висхнуть сліз тоді потоки, зникне біль тоді тяжкий;
Я ціную світ не більше, аніж висівок одвій!
Як тобі сказати правду? Хто ти, витязю, такий?"

Сам собі промовив витязь: "Не доб'юся так нічого.
Мушу вигадать і вдатись я до засобу нового".
Він її пустив і, сівши, знов ридав, стогнав убого,
Їй казав: "Тебе образив — як же жити після цього?"

Хмура дівчина сиділа, безвідрадна і журлива.
Автанділ ридав, не змігши розгадати цього дива;
У саду з троянд рожевих сліз рясних бриніла злива.
Раптом, жаль відчувши в серці, заридала гірко й діва.

Жаль їй витязя сумного, сліз затримати несила,
Хоч і словом не озвалась,— як чужа з чужим, сиділа.
Він примітив, що майнула в серці діви мисль несміла,
І, упавши на коліна, так сказав їй: "Діво мила!

Знаю — ти мені не віриш, хоч тут в розпачі загину:
Я для тебе — зайда, здатний на образу і на кпину.
Я молю тебе: довірся хоч на мить мені єдину,
Адже сказано, що треба сім разів прощать провину.

Заслужив своїм безглуздям я твоє чуття вороже,
Але пожалій міджнура, на кохання зглянься гоже.
Звідки ждять мені допомоги, хто, крім тебе, допоможе?
Душу я віддам — людина дати більшого не може".

Тільки дівчина зачула, що він каже про кохання,
То помножився стократно плач її, тяжкі зітхання,-
Не всміхнулась, застогнала, аж здригалася з ридання.
Зглянувсь бог на Автанділа і втолив його бажання.

Думав він: "Від слів любовних як бліднішають рум'янці!
Видно, змушує хтось плакати, завдає жалю цій бранці".
І промовив: "Навіть смерті не лякаються коханці.
До міджнурів, люба сестро, мають жаль і злі поганці.

Я, міджнур, любові бранець, мусив мук тяжких зазнати,
Бо мені звеліла люба йти і витязя шукати;
Там, де був я, навіть хмара не посміє пролітати,-
Вас знайшов аж тут, і можеш врятувать мене одна ти!

Образ витязя навіки сповнив душу сумовиту;
Через нього став шаленцем і сумний блукав по світу.
Тож склади свій вирок, діво: чи звільни мене від гніту,
Давши жить, чи вбий, прирікши на журбу несамовиту!"

І приємніші, ніж перші, він почув слова дівичі:
"Ти знайшов найліпший засіб допитатись таємниці.
Спершу тільки лють збудили у душі загрози ниці,
Та тепер здобув ти друга і сестру над всі сестриці.

Вірно ти зробив, так палко закликаючи любов'ю,-
їй я вірю, не піддавшись ні грозьбі, ні краснослов'ю.
Дам розраду і пораду я твоєму безголов'ю,
Послужу тобі я ревно і життям своїм, і кров'ю.

Пам'ятай же: як моєї ти послухаєш поради,-
З тим, кого хотів зустріти, тут зустрінешся ти радо;
Не послухаєш — не стрінеш, скільки б сліз не лив з досади,
Прокленеш життя, загинеш од нестерпної надсади".

Витязь мовив: "Давню байку пригадав я зненароку:
Два якихось чоловіки вкупі йшли, піддавши кроку,
Та один із них зненацька у криницю впав глибоку.
Другий бідкався і плакав, бігав з того, з цього боку.

Він гукав до ями: "Друже, залишайся тут, пожди,-
Побіжу я по мотузку, щоб тебе тягти з води!"
Здивувавсь тоді і крикнув хлопець, що зазнав біди:
"Як же я не буду ждати? Звідси ж я втечу куди?"

От і ти тримаєш, сестро, рятівничий мотузок:
Я нічого не подію без твоїх указівок,-
Ти — бальзам од божевілля, так порадь же дальший крок!
Хто б став голову здорову в полотна вгортать шматок?"

Мовить дівчина: "Мені це міркування до вподоби!

Ти — достойний, добрий витязь, в цьому сумнівався хто би?
Тяжко змучившись, знемігши, як од лютої хвороби,
Ти знайшов, нарешті, левня незрівнянної подоби.

Докладніш тобі про нього не повість ніхто в природі,-
Якщо сам він не розкаже, то й повірить іншим годі!
Почекай, щоб він вернувся, і спитай при цій нагоді;
Жди,— нехай троянд не миють сліз потоки повноводі.

Я скажу, якщо почути хочеш наші імена ти:
Таріел — так зветься витязь, в шалі змушений страждати,
А мене, вогнем пойняту, ти Асмаг повинен звати,-
Не один, а сотні зойків починають серце рвати.

Більш нічого не промовлю, хоч з тобою й однодумці:
Він блукає і полює, і буяє шал в безумці.
Ми живем отим, що з ловів принесе в мисливській сумці,-
І не знать, чи скоро прийде, чи баритись мав на думці.

Прошу я: зажди на нього, не відходь звідсіль нікуди.
Може, я його вблагаю, як додому він прибуде.
Може, жаль і милосердя западе до нього в груди,-
Втішиш ти тоді кохану, все почувши без облуди".

Витязь дівчини послухав, з нею мисль свою погодив.
Раптом шум вони почули: хтось крізь річку перебродив,-
То, засявши, як місяць, Таріел на гору сходив.
Заховались вдвох — не в силі Автанділ стаїти подив.

Діва мовила: "До тебе бог являє ласку скору,-
Заховайся ж до печери, щоб не бачив він знадвору,
Бо іще ніхто й ніколи не чинив йому відпору.
Може, якось вмилоствлю душу витязя сувору".

Тільки, вбігши до печери, Автанділ у тьмі зника,-
Таріел уже підходить, відкидає канчука,
Обіймає діву, плаче, сльози ллються, як ріка;
Автанділ же поглядає на обох із тайника.

Кришталевий лик тужливця зжовкнув з туги, як бурштин.
Стисши діву, вбрану в чорне, побивався довго він.

Зброю дівчина забрала, а коню дала спочин.
Змовкли. вії, наче леза, перетнули слізний плин.

Автанділ, немов той бранець, крізь щілину поглядав,
Діва килим з шкури тигра простелила, щоб сідав,-
Долі сів журливий витязь, і ще дужче застогнав,
І кривавими сльозами заволожив свій рукав.

Стала діва розкладати тихе вогнище з гілок,
Бо гадала, що шаленець з'їсть печеного шматок,-
Подала найліпший кусень без прожилля, без кісток,
Але виплюнув, не з'ївши,— сил забракло й на ковток.

Він схилився, задрімавши, та прокинувся за мить,
Раптом скочив, гучно скрикнув, мов злякався яких страхіть,
І забивсь грудьми об камінь, аж по тілу кров струмить.
Геть роздряпавши обличчя, діва в розпачі сидить.

Мовить так: "Скажи, що сталося? Спам'ятайся, схаменись!"
Витязь каже: "Пригадав я, як давно іще колись
Стрів царя якогось з військом, що виходило з узлісь.
Полював він, і мисливці по долинах мчали скрізь.

Спалахнув я, бо людину тяжко бачити для мене.
Не схотів я з ним зустрітись, серце жалував палене,
Одвернувся од них, поблідши; між гілля сховався зелене.
Розсвіло б — від них пішов би, та зухвальство їх шалене..."

В десять тисяч раз сильніші сльози діва ронить знову,
Мовить: "Тільки звіра бачиш, як на мандри йдеш в діброву.
Людську ти забув розвагу, людську ти забув розмову,
Їй же цим не допоможеш, згубиш юність повнокрову.

Перейшов ти гори й доли до межі, до виднокруга
І невже не міг нікого ти обрать собі за друга?
З ним в супроводі блукав би,— може, менша б стала туга.
Вмре вона, як ти загинеш. В чім тоді твоя заслуга?"

Каже він: "Цю раду, сестро, дух твій щирий підказав,
Та ніхто нікому ліків од душевних ран не дав.
Ні, ще той не народився, хто мені б за брата став!

Радість — вмерти, дух звільнити від земних турбот і справ.

Не створив господь людини, що була б така, як я,
Хоч і прагну я зустріти друга, брата, силая!
Гніт тяжкий мій поділити зважиться душа чия?
Тільки ти єдина, сестро, люба вірниця моя".

Діва так тоді сказала: "Зглянься на пораду щиру
І повір мені — дай боже — як премудрому вазіру.
Не втаю того, що сталось, що поверне нас до миру.
Може той загинуть марно, хто загається надміру".

Відповів: "Кажі ясніше! Що це за пересторога?
Як створить собі людину можу я без волі бога?
Хоче бог мене карати — що ж зарадить тут тривога?
Дійсно, став я диким звіром, сам себе довів до цього".

Діва вимовила: "Доки не складеш ти клятви, доти
Не введу сюди людини, котра з власної охоти
І піде з тобою, й зможе поділити всі турботи.
Поклянись, що не зачепиш, не заб'єш мечем його ти!"

Відповів він: "Я зрадію, як з таким зустрінусь мужем,
І клянусь найменням любим та своїм коханням дужим
Що я зла йому не вдію, що ми злюбимось і здружим,
Наші долі спільно зв'яжем, міць подвоїм і спотужим!"

Діва йде привести левня, що в печері зацімів:
Щоб розвіяти тривогу, шепотить: "Затихнув гнів",
І веде вперед за руку — зір його з-під чорних брів
Висявав і, наче сонце, Таріела засліпив.

Таріел назустріч звівся, повен подиву й тривоги.
Наче сонце й місяць разом, сяяли вони удвох;
Перед ними і алое — лиш нікчемний, сірий мох.
До семи планет небесних прирівняю їх обох!

Один одного не знали, та зустрілись, наче любі,
І розкрилися троянди — їх уста прозорозубі;
Цілувались, пригортались і ридали в тузі-згубі,
Сльози сяяли на віях, на агатовому рубі.

Витязь руку Автанділа міцно стиснув у долоні.
Проливали, сівши вкупі, сльози чисті та солоні.
Лиш Асмаат ласкавим словом стала їм на перепоні:
"Не вбивайтеся, розвійте тьму на сонячному лоні!"

Сльози, наче іній, зникли з Тарієлової квітки,
І сказав він Автанділу: "Хто ти? Йдеш куди і звідки?
Розкажи, не крийся — тайни тільки вдвох ми будем свідки.
Леле, навіть смерть од мене відцуралась навпоследки!"

Автанділ відмовив красно словом гарним, як єдваб:
"Таріеле! Лево дужий, повний милості й приваб!
У державі Аравійській мій маєток. Я — араб.
Я палаю від любові, що й забить мене могла б.

Єсть дочка в мого владика, — палко я її кохаю,
Та тепер вона царює над народом мого краю.
Хоч про мене і не чув ти, але ми стрічались, знаю,-
Пригадай, як ти понищив царську рать, що вийшла з гаю.

Ми тебе уз річки стріли — ти, сумний, сидів один.
Мій владар тебе покликав. Був сердитий дуже він,
Бо не йшов ти. Ми погнались за тобою навздогін.
І тоді збагрив ти кров'ю шир земний на кілька гін.

Не мечем, а канчучищем сік лоби та шоломи;
Раптом зник з очей безслідно, як погнався цар з людьми.
Не знайшли ми навіть сліду, — щез, немов примара тьми.
Вкрай тоді розлютувавшись, розгубилися всі ми.

Цар печалився, примхливий, — примхи ж є у всіх владик,-
Та тебе ніхто не бачив ні зблизька, ні віддалік.
І тоді мене послала розшукати, де ти зник,
Діва, як ефір, тендітна, осяйна, як сонця лик.

Повеліла: "Розшукай-но сонцерівного хоч слід.
Я тоді втолю бажання, стрінеш ласку ти й привіт!"

Наказала сліз потоки проливати троє літ.
Дивно, як в розлуці з нею я дивлюсь іще на світ!

Не знайшов я анікого, щоб тебе він де зустрів,
Тільки от недавно здибав трьох зухвальців, трьох братів,
Що одного з них ти зранив, канчуком своїм побив,
І мені свою пригоду старший брат їх розповів".

Таріел згадав, як військо знищив він колись в бою,
І промовив: "Давню справу пригадав я, не втаю,-
Ти і твій владар зі мною здибались в гірським краю,
Плакав я тоді, згадавши погубительку свою.

Що в нас спільне? Що ви хтіли? Чи в якій завадив справі?
Я ридав, а ви втішались, жартували на галяві,
І мене в полон забрати наказали рабській лаві,
Так забрали замість мене слуг своїх тіла криваві.

Я, побачивши, що їде сам владар на подвиг бранний,-
Пожалів твого владару, гнів спинивши невблаганний,
І з очей я ваших згинув, наче привид той туманний,
Бо за мить став невидимцем кінь мій дивний, незрівнянний.

Швидше, ніж моргнути оком, можу я з очей зникати,
Як, бува, мене обляжуть прикрі люди — супостати;
Ще ніхто, крім трьох тих турків, не посмів на мене стати,
Та й вони за їх зухвальство дочекалися відплати.

А тепер — ваша! Вітаю добросердий твій прихід,
В тебе стан — як в кипариса, як у сонця — сяйний вид,
Зазнавав і ти багато злиднів, і скорбот, і бід,
Та й нещасному на бога покладать надію слід!"

Автанділ сказав: "Ти годен сам хвали від мудреця,-
Не заслужена ще мною щедра похвала оця!
Ти ж бо — сонця світлий образ, грієш душі та серця;
Навіть сльози не змінили краси твого лиця!

Змусив ти мене забути найдорожче у житті,
Я зрікаюсь їй служити, наші сходяться путі.
Залишитися з тобою нині маю на меті;

Адже яхонт є дешевший за емалі золоті".

Таріел сказав: "Я в тебе дружнє й вірне серце бачу,
Але як тебе відзначу за любов твою гарячу?
Є закон: хто став міджнуром, цінить той міджнура вдачу.
Якщо ти кохану кинеш, чим тобі за це віддячу?"

Вірний службі господині, ти пішов мене шукать,-
От знайшов — бог милосердий до появилих завзяць.
Як я зможу розказати, чом по світу став блукать?
Адже серце лиш від згадки спалахне, мов жар багать".

Таріел в розпуці змовкнув, блиск його лица загас,
До Асмаґ тоді промовив: "Коло мене ти весь час
І хіба моїх не знаєш невігойних ран та враз?
Знову цей плачущий витязь повергає серце в сказ.

Те шукать, чого Всевишній не створив ще,— марний труд!
У вогні рождене серце через це палає тут.
Путь скінчилась. Я — в тенетах і не видеруся з пут.
Що я маю замість втіхи? Ветху бурку й сіна жмут!

Бог, в єдинім сонці явлен, гнівний в карі, щедрый в дарі,
Дав дві милості сьогодні, на блаґання зглянувсь ярі:
Через мене щастя створить він закоханій цій парі,
А мені дасть спопеліти у роздмуханім пожарі!

Як свої чуття комусь ти віддаєш, мов брату й другу,
То повинен ради нього йти на смерть і на наругу.
Бог одну людину губить, та зате рятує другу.
Хай хоч що зі мною буде — про свою повім я тугу.

Ти, Асмаґ, іди до мене, принеси води з собою:
Може, вмлію, то на груди бризни чистою водою;
Може, трупом упаду я,— плач невітно наді мною,
Відпочину, як в колиці, під землею сировою!"

Сів на землю, розстебнувшись, оголивши груди й плечі.
Був, як сонце в темних хмарах; очі згасли молодечі,
Зуби зціпив, рота стиснув і не міг почати речі;
Раптом скрикнув він, і сльози полились в нестримній течі.

Голосив: "Моя кохана! Через тебе загибаю!
О моє життя, надіє, ясна втіхо, мій розмаю!
Хто зрубав тебе, не знаю, деревино пишна раю!
Чом в огні не спопеліло серце, спалене до краю?!"

Переклад Миколи Бажана

За виданням: Шота Руставелі. Витязь в тигровій шкурі. Поема. – К.: Дніпро,
1983. – стор. 47 - 60

Скорочено:

<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3981>